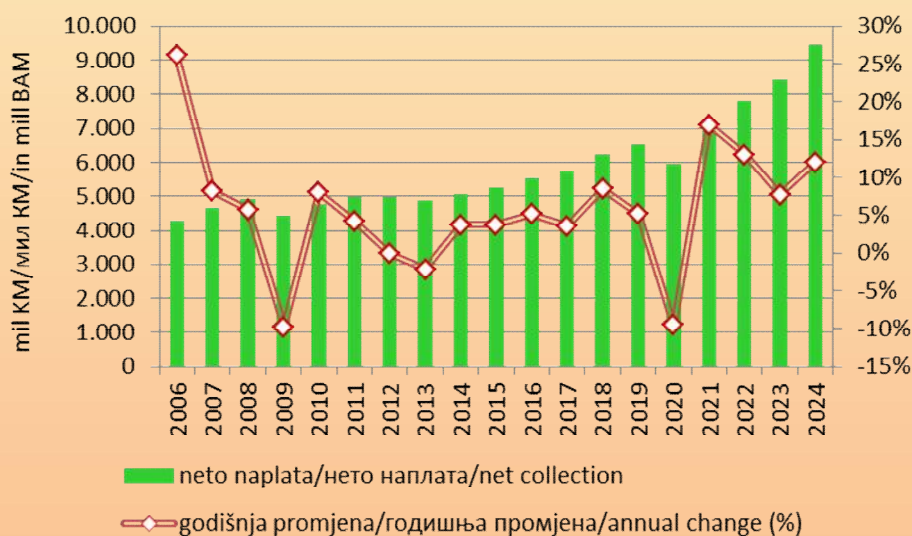

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

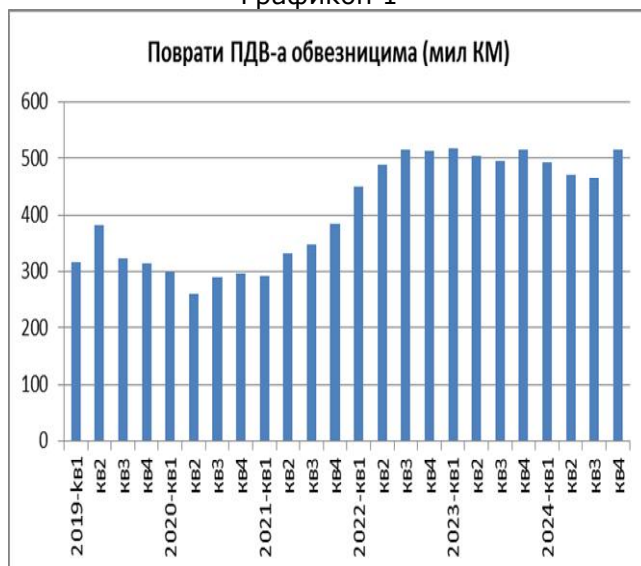
Број
Број
Number 235/236

januar/februar 2025 – siječanj/veljača 2025 – јануар/фебруар 2025 – January/February 2025

У фокусу...

Исплате поврата индиректних пореза у 2024. су износиле 2,092 млрд КМ, што је било за 114 мил КМ мање него у 2023. Смањене исплате поврата имале су позитивни учинак на ефекте нето наплате, тако да је у 2024. години наплаћено 1,015 млрд прихода од индиректних пореза више него у 2023. години. Може се закључити да је смањење исплата поврата донијело чак 11% ефеката нето наплате индиректних пореза. Поврати индиректних пореза у највећем дијелу (98%) потичу од поврата ПДВ-а. За разлику од поврата по основу осталих врста индиректних пореза, који су спорадични или се уводе као олакшице, поврати ПДВ-а су важна компонента концепта ПДВ-а која осигурава његову неутралност у односу на економску позицију обвезника. Специфичност система ПДВ-а у БиХ су поврати по основу међународних пројеката, који чине 5,2% укупних поврата. Највећи дио поврата ПДВ-а потиче из извоза, те увоза и инвестиција, код којих није могуће у пореском периоду анулирати улазни ПДВ-е са излазним ПДВ-ом.

Графикон 1

Графикон 2

Смањење поврата у 2024. се у највећем дијелу односило на поврате ПДВ-а обвезницима (-86 мил КМ), док је поврата ПДВ-а по основу међународних пројеката исплаћено мање 8,1 мил КМ. Основни разлози мањих исплата поврата ПДВ-а јесу пад увоза, извоза, инвестиција, а и међународно финансираних пројеката. Међутим, преглед кварталних исплата поврата указује на чињеницу да су исплате поврата ПДВ-а обвезницима (Графикон 1) и по основу међународних пројеката (Графикон 2), и поред пада увоза и извоза, значајно више него прије пандемије и глобалних криза које су у посљедње три године погодиле економију БиХ.

др Динка Антић
шеф Одјељења

Садржај:

Наплата прихода од индиректних пореза у 2024. години	2
Анализа расподеле прихода од индиректних пореза за 2024. годину	6
Политике малих фирми и системи ПДВ-а	16

техничка обрада : Сулејман Хасановић, ИТ сарадник
лектор : Дарија Комленовић, проф. англистике

Наплата прихода од индиректних пореза у 2024. години

(Припремила: Александра Регоје, стручни савјетник - макроекономиста)

У вријеме израде овог прилога доступни су подаци о укупној бруто и нето наплати индиректних пореза на Јединствени рачун Управе за индиректно опорезивање (ЈР УИО) у 2024. години, док извјештај о наплати прихода по врстама прихода још није доступан. Стога у овом броју објављујемо кратки преглед наплате индиректних пореза у 2024. години у односу на претходну годину, те дугорочне трендове. Након што буде доступан коначан извјештај по врстама прихода на ЈР УИО, у наредном броју ОМА билтена објавићемо детаљну анализу наплате индиректних пореза у 2024. години, са прегледом наплате по врстама прихода.

Наплата у 2024. години у односу на претходну годину

Бруто наплата прихода од индиректних пореза на износила је 11.541,3 мил КМ што је за 900,8 мил КМ или 8,5% више од бруто наплате у претходној години. Исплате поврата износиле су 2.091,9 мил КМ, а биле су за 114,1 мил КМ или 5,2% ниже него у 2023. години. Коначно, нето наплата индиректних пореза износила је 9.449,4 мил КМ. Апсолутни раст нето прихода у 2024. у односу 2023. годину износио је 1.014,9 мил КМ, а релативни 12%.

У односу на пројекције Одјељења из октобра 2024. године, нето наплата индиректних пореза виша је за 83,6 мил КМ (Графикон 1). Закључује се да су октобарске пројекције Одјељења извршене 100,89%.

Графикон 1

Извор: Управа за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Мјесечна наплата индиректних пореза и поврати

Мјесечни износи бруто наплате индиректних пореза¹ кретали су се у рангу од 869,1 мил КМ (јануар) до 1.073,2 мил КМ (јули). У односу на претходну годину, мјесечна бруто наплата била је током цијеле године у позитивној зони раста (вид Графикон 2, плави ступци). Стопе раста бруто наплате у односу на 2023. годину кретале су се у рангу од 1% (мај) до 25,4% (април).

Мјесечни износи поврата индиректних пореза кретали су се у рангу од 153,5 мил КМ (јуни) до 204,5 мил КМ (октобар). За разлику од бруто наплате, линија мјесечних стопа раста поврата у односу на претходну годину наизмјенично је прелазила из једне у другу зону (позитивну и негативну). Стопе раста поврата индиректних пореза у 2024. у односу на претходну годину биле су негативне у јануару, фебруару, од маја до августа, те у новембру и децембру. У осталим мјесецима у години биле су позитивне (вид. Графикон 2, десно, наранџасти ступци).

Графикон 2

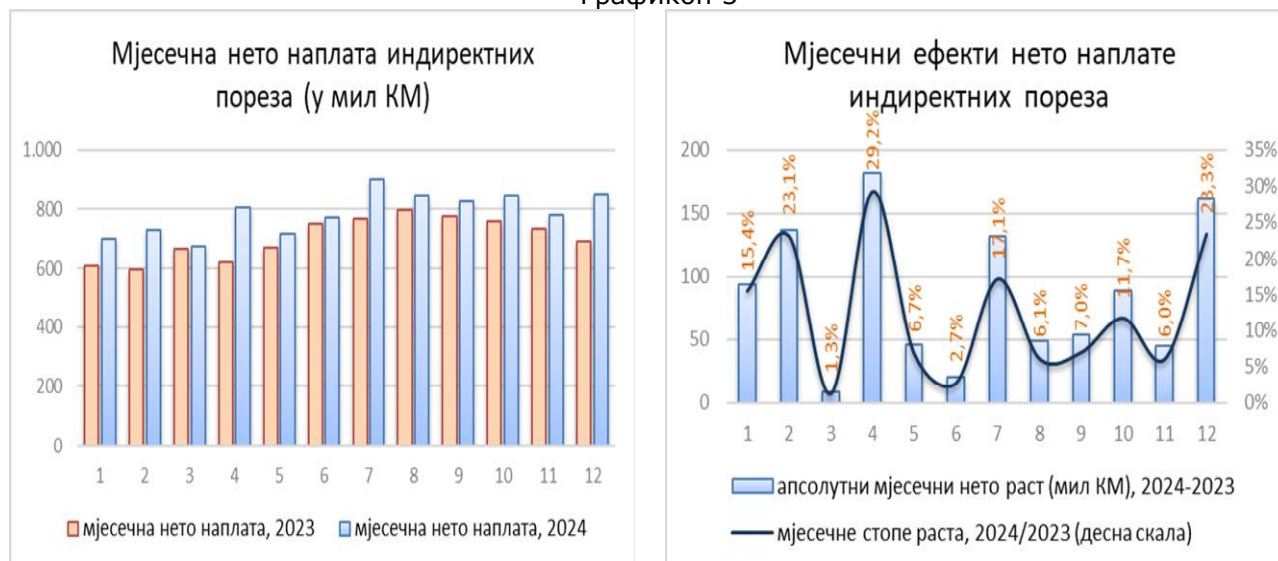

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, приказ ОМА

Мјесечни износи нето наплате индиректних пореза (Графикон 3, лијево, плави ступци) били су током цијеле 2024. године виши него у претходној, а кретали су се у рангу између 674,2 мил КМ (март) до 900,1 мил КМ (јули). Стопе раста (Графикон 3, десно, плава линија) кретале су се у рангу од +1,3% (март) до високих +29,2% (април). Посматрано у апсолутним износима, раст мјесечне нето наплате индиректних пореза кретао се у рангу од +8,4 мил КМ у мјесецу марту до високих +181,7 мил КМ у мјесецу априлу.

¹ Мјесечни износи бруто наплате индиректних пореза у овом прилогу израчунати су из извјештаја УИО о кумулативној наплати, као разлика прихода за одређени мјесец (м) и прихода претходног мјесеца (м-1). Исти принцип кориштен је за калкулацију мјесечне нето наплате и поврата.

Графикон 3

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, приказ ОМА

Наплата у 2024. години на скали дугорочних трендова

У 2024. години је наплаћен рекордни износ индиректних пореза од оснивања УИО. У односу на годину увођења ПДВ-а (2006), нето наплата је више него удвостручена (раст 129,2%). У претходне четири године остварене су релативно високе стопе раста прихода (Графикон 4). Тако је у односу на преткризну 2019. годину, у 2024. години остварен раст прихода од високих 44,4%.

Графикон 4

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, приказ ОМА

Уколико у обзир узмемо пројекције макроекономских показатеља за 2024. годину Дирекције за економско планирање БиХ (ДЕП) из септембра 2024. године² можемо сагледати трендове учешћа нето наплате индиректних пореза у бруто друштвеном производу и потрошњи. Процијењени удио нето наплате индиректних пореза у БДП-у порастао је за 1,1 п.п., са 16,6% у 2023. на 17,7% у 2024. години. Процијењени раст удјела нето индиректних пореза у укупној потрошњи износио је 1,34 п.п. (19,3% у 2023. и 20,7% у 2024. години). Након што буде доступан коначан извјештај по врстама прихода и званични подаци Агенције за статистику БиХ (БХАС) о макроекономским показатељима, моћи ће се израчунати колико званично износи наведени удио, те процијенити колико је на њега утицао раст ефикасности наплате прихода, а колико су износили ефекти мјера промјене политика у 2024. години.

Нижи удио индиректних пореза у БДП-у у посљедњим годинама у односу на почетне године након оснивања УИО може се објаснити падом удјела потрошње (која представља основицу за обрачун индиректних пореза) у БДП-у у протеклом периоду.³ Удио индиректних пореза у БДП-у и у потрошњи био је на приближно једнаком нивоу све до 2015. године, до када се удио потрошње у БДП-у кретао на нивоу око високих 100%. Од 2015. године је наступио тренд пада удјела потрошње у БДП-у, а процјењује се да је у 2024. години он износио 85,5%. Са падом удјела потрошње у БДП-у, од 2015. године је линија удјела индиректних пореза у БДП-у значајно испод линије њиховог удјела у потрошњи. На основу пројекција макроекономских показатеља ДЕП-а из септембра 2024. године, процјењује се да је у 2024. години остварен рекордни удио индиректних пореза у потрошњи од оснивања УИО у износу од 20,7%.

Архива билтена:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=s

² У вријеме израде овог прилога били су доступни званични подаци Агенције за статистику БиХ до 2023. године (Бруто домаћи производ за БиХ 2023, расходни приступ- први резултати; 30.09.2024.г.)

³ Удио индиректних пореза у БДП-у може се разложити на производ: (1) удјела прихода од индиректних пореза у укупној потрошњи и (2) удјела укупне потрошње у БДП-у.

Анализа распоdjеле прихода од индиректних пореза за 2024. годину

(пише: Мирјана Поповић, стручни савјетник – макроекономиста)

Сажетак

Распоdjела прихода од индиректних пореза у Босни и Херцеговини (у даљем тексту: БиХ) представља једно од кључних економских питања које има директан утицај на финансијску стабилност и функционисање свих нивоа власти. Систем индиректних пореза, осигурава значајан дио буџетских прихода државе, ентитета и Брчко Дистрикта. Приходи од ових пореза прикупљају се на Јединственом рачуну Управе за индиректно опорезивање (у даљем тексту: УИО) и распоdjељују се према коефицијентима за распоdjелу на основу крајње потрошње.

Анализа распоdjеле прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година пружа увид у трендове и промјене у приходима и њиховом кориштењу на различитим нивоима власти. Овај период обиљежиле су економске посљедице пандемије Covid-19, глобални поремећаји у снабдијевању, инфлаторни притисци, што је на одређен начин утицало на процес распоdjеле ових прихода.

Циљ ове анализе је сагледавање динамике прикупљања и распоdjеле прихода, утврђивање фактора који су утицали на ове процесе те процјена њиховог утицаја на економску стабилност и одрживост јавних финансија у БиХ. Анализа пружа основу за разумијевање финансијског стања у БиХ у наведеном периоду, идентификацију кључних проблема и могућих унапређења у оквиру система индиректног опорезивања.

Ова анализа наставак је анализа објављених у претходним бројевима билтена Одјељења⁴ с фокусом на систем распоdjеле по вертикалној структури, а у складу са прописаном методологијом и поступком распоdjеле. Анализом је приказано кретање распоdjеле прихода од индиректних пореза у БиХ за период 2021-2024. година на годишњем нивоу⁵ као и распоdjела прихода од путарине за аутопутеве за исти период.

1. Распоdjела прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година

1.1. Распоdjела бруто прихода корисницима

Бруто приходи од индиректних пореза су укупно прикупљени приходи на јединственом рачуну⁶ намијењени за поврате који имају приоритет приликом распоdjеле, као и приходи намијењени за распоdjелу институцијама БиХ, Федерацији БиХ, Републици Српској и Брчко Дистрикту. Укупан износ средстава намијењен за распоdjелу ентитетима и Брчко Дистрикту укључује износ намијењен за финансирање спољног дуга.

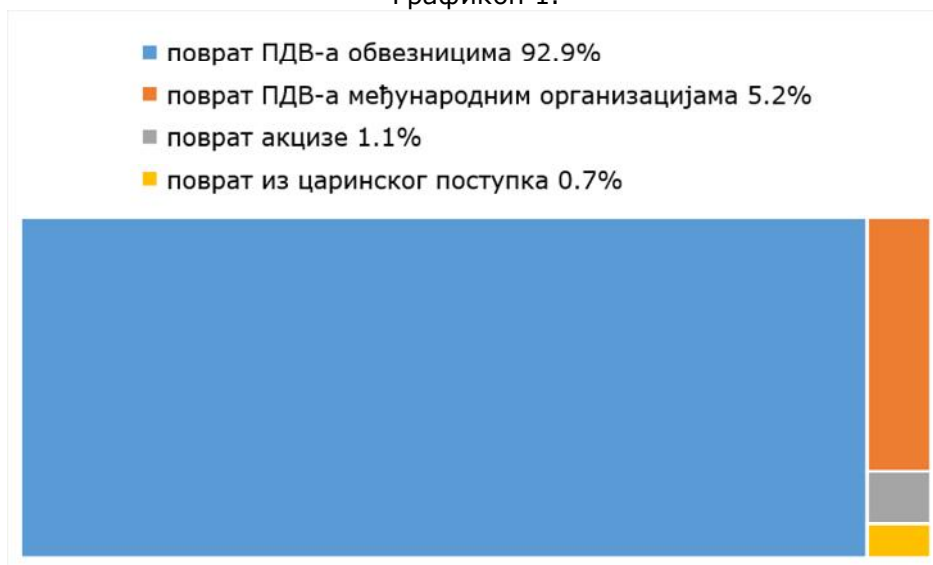
Графикомом један приказано је учешће у структури поврата у 2024. години.

⁴ О систему распоdjеле индиректних пореза у БиХ више у: Поповић, М. (2019). "Анализа распоdjеле прихода од индиректних пореза за период 2006-2018. година – трендови и структура". ОМА билтен бр. 168/169

⁵ Ранијим анализама распоdjеле прихода од индиректних пореза и анализом распоdjеле прихода од индиректних пореза за 2022. годину објављеној у ОМА билтену бр. 211/212 приказана је годишња распоdjела ових прихода за период 2006-2022. година чиме је обухваћена појава више шокова у одређеним годинама и анализиран њихов утицај на приходе од индиректних пореза.

⁶ ПДВ, царине, акцизе, путарина 0,15 КМ

Графикон 1.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Највеће издвајање у структури поврата у 2024. години од 98,1% односи се на укупан поврат ПДВ-а, од чега се 92,9% односи на поврат ПДВ-а пореским обвезницима који према својим ПДВ пријавама остварују право на поврат, док се 5,2% односи на поврат ПДВ-а међународним организацијама. Знатно мање издвајање од преосталих 1,9% укупног поврата односи се на поврат акцизе, поврат по рјешењима из царинског поступка и поврат депозита.

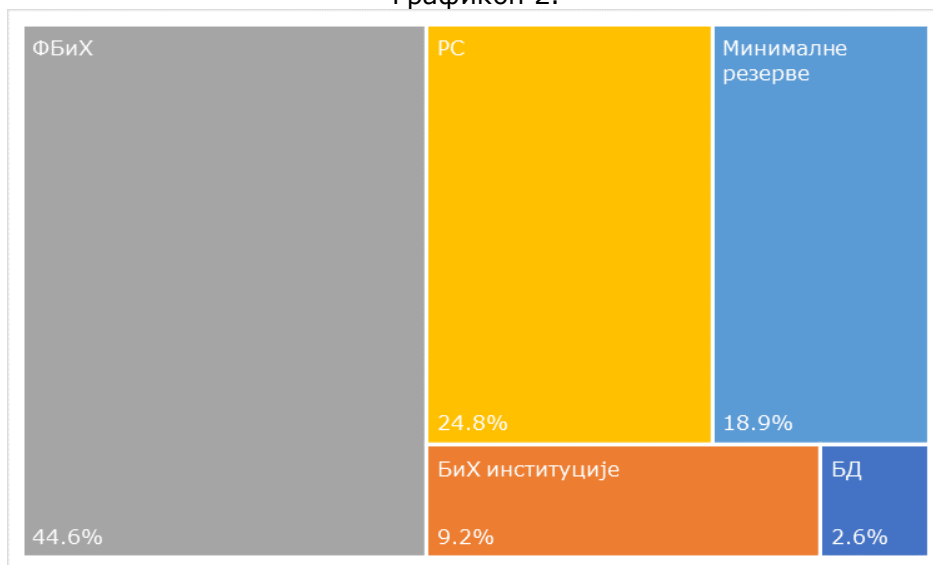
Након извршених поврата, преостали износ укупно прикупљених прихода се умањује за износ намијењен за минималне резерве, а чије је учешће у приходима након извршеног поврата у 2024. години 18,9% (графикон 2 и 3).

Након издвајања дијела прихода намијењених за минималне резерве, издваја се и дозначава припадајући фиксни износ прихода намијењених за финансирање институција БиХ, а који у 2024. години обухвата 9,2% укупног учешћа у приходима од индиректних пореза (графикон 2 и 3).

Преостали износ након одбијања износа за минималне резерве и износа који припада буџету институција БиХ, представља износ за расподјелу ентитетима и Брчко Дистрикту који обухвата износ намијењен за финансирање спољног дуга (графикон 2).

Графиконом два приказано је учешће у расподјели прихода Федерацији БиХ, Републици Српској и Брчко Дистрикту укључујући износ за финансирање спољног дуга, као и учешће у расподјели прихода за минималне резерве и финансирање институција БиХ.

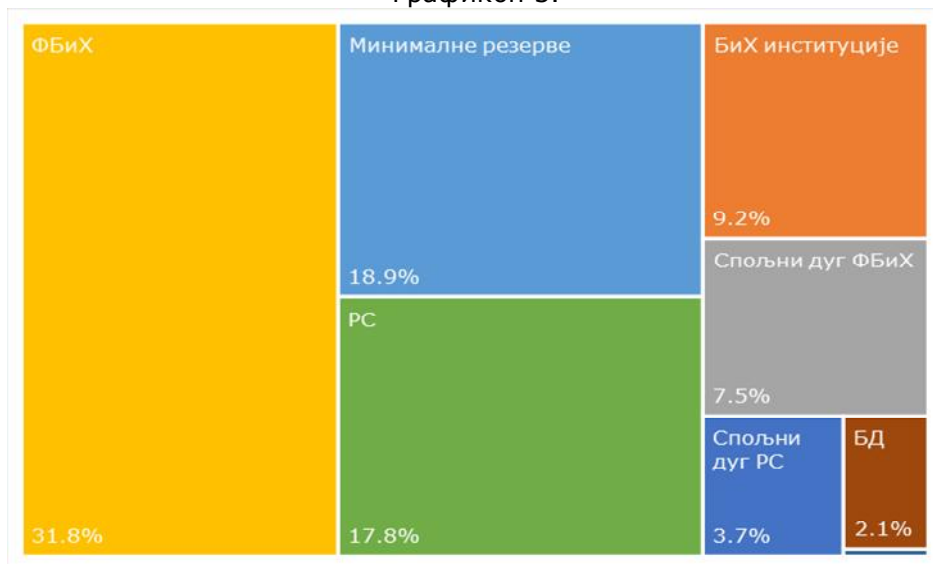
Графикон 2.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Графиконом три приказано је учешће у расподјели прихода ентитетима и Брчко Дистрикту након издвајања дијела средстава који се односи на финансирање спољног дуга, учешће у расподјели прихода намијењених за финансирање спољног дуга ентитета и Брчко Дистрикта, као и учешће у расподјели прихода намијењених за минималне резерве и финансирање институција БиХ.

Графикон 3.

Напомена: ■ Спољни дуг БД 0,1%

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Расподјела ентитетима врши се према унапријед утврђеним коефицијентима расподјеле на кварталном нивоу⁷, док је коефицијент за расподјелу Брчко Дистрикту фиксан⁸.

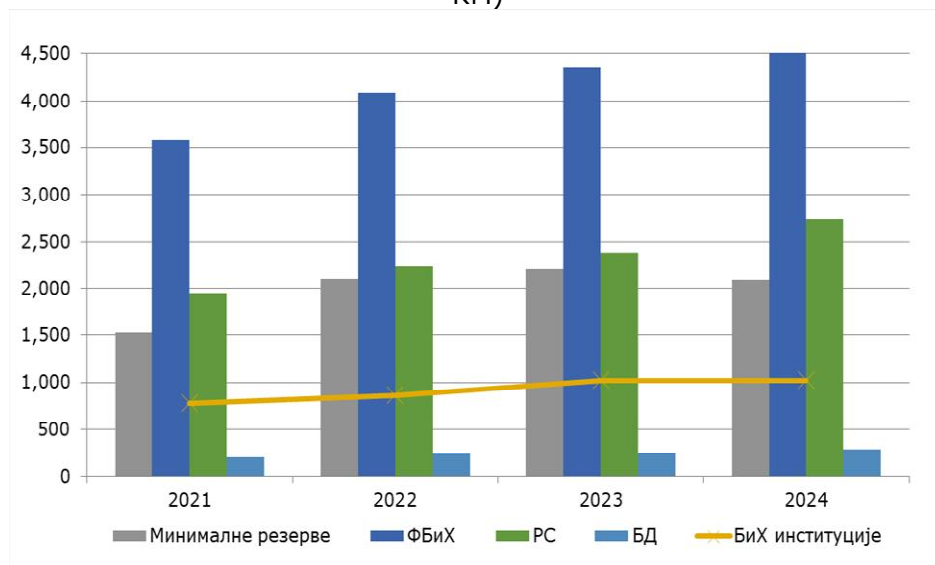
⁷ Однос суме крајње потрошње исказане у ПДВ пријавама обвезника на територији датог ентитета, односно датог корисника прихода и суме крајње потрошње исказане у ПДВ пријавама на цијелој територији БиХ.

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

Графиконом четири приказано је кретање расподјеле прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година, у милионима КМ⁹.

Графикон 4. Расподјела прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година (у мил. КМ)

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

У поређењу са 2023. годином, раст у 2024. години забиљежен је приликом расподјеле ентитетима (Федерација БиХ 13,5%, Република Српска 15,3%) и Брчко Дистрикту 14,1%, док је износ за расподјелу намијењен за минималне резерве мањи за 5,2%. Износ намијењен за финансирање институција БиХ је у 2024. години исти као и у години прије¹⁰.

Табелом један приказано је учешће у расподјели прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година.

Табела 1.

у %	2021	2022	2023	2024
Минималне резерве	19.0	22.0	21.6	18.9
БиХ институције	9.7	9.1	10.0	9.2
ФБиХ	44.5	43.0	42.7	44.6
РС	24.3	23.5	23.3	24.8
БД	2.5	2.4	2.4	2.6
Укупно	100	100	100	100

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

⁸ С обзиром да представник Брчко Дистрикта има статус посматрача у Управном Одбору УИО, те гласањем не учествује у одлучивању о расподјели прихода од индиректних пореза, Високи представник је, штитећи фискалну аутономију коју је Брчко имало прије реформе система индиректног опорезивања, одлуком од 01.06.2007. године наметнуо фиксни коефицијент за Брчко Дистрикт у висини од минимално 3,55% или најмање 124 милиона КМ годишње у апсолутном износу.

⁹ Износ бруто прихода искључује приходе од намјенске путарине.

¹⁰ Од 2023. године на годишњем нивоу износи 1.020,5 милиона КМ.

Табелом два приказана је разлика у учешћу у расподјели прихода од индиректних пореза у п.п. за 2024. годину у поређењу са претходним годинама кориштеним у сврху ове анализе.

Табела 2.

промјена у п.п.	Индекс (2024-2023)	Индекс (2024-2022)	Индекс (2024-2021)
Минималне резерве	-2.7	-3.2	-0.1
БиХ институције	-0.8	0.1	-0.5
ФБиХ	1.9	1.6	0.1
РС	1.5	1.3	0.5
БД	0.1	0.1	0.0

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

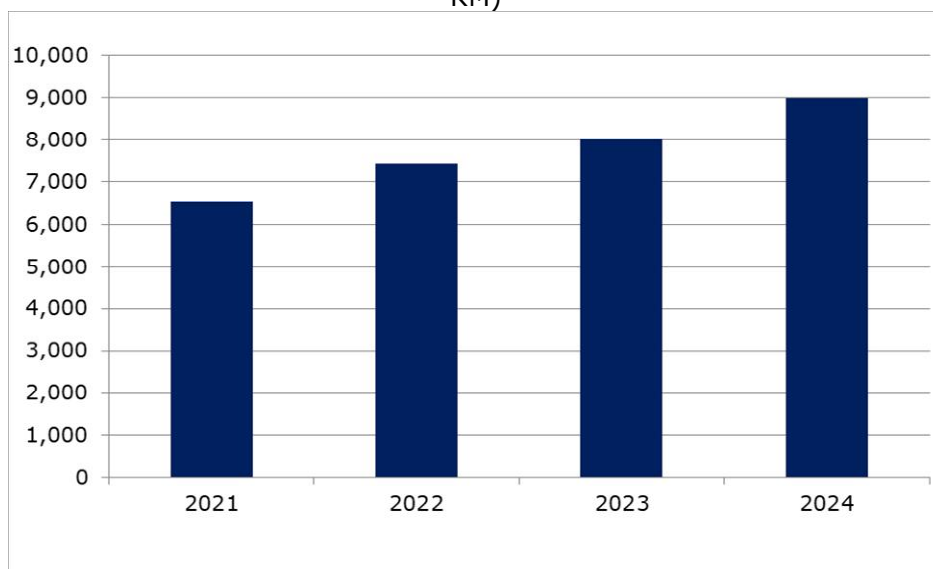
У односу на 2023. годину, у 2024. години је смањено учешће у расподјели намијењено за минималне резерве (-2,7 п.п.) и учешће намијењено за финансирање институција БиХ (-0,8 п.п.) док је учешће у расподјели ентитетима и Брчко Дистрикту повећано (Федерација БиХ 1,9 п.п., Република Српска 1,5 п.п., Брчко Дистрикт 0,1 п.п.).

1.2. Расподјела нето прихода корисницима

Преостали износ након издвојеног дијела средстава намијењеног за минималне резерве обухвата износ нето прихода од индиректних пореза који је намијењен за расподјелу корисницима: институције БиХ, Федерација БиХ, Република Српска и Брчко Дистрикт¹¹.

Графиком пет приказани су укупно распоређени нето приходи од индиректних пореза за период 2021-2024. година, у милионима КМ.

Графикон 5. Расподјела прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година (у мил. КМ)

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

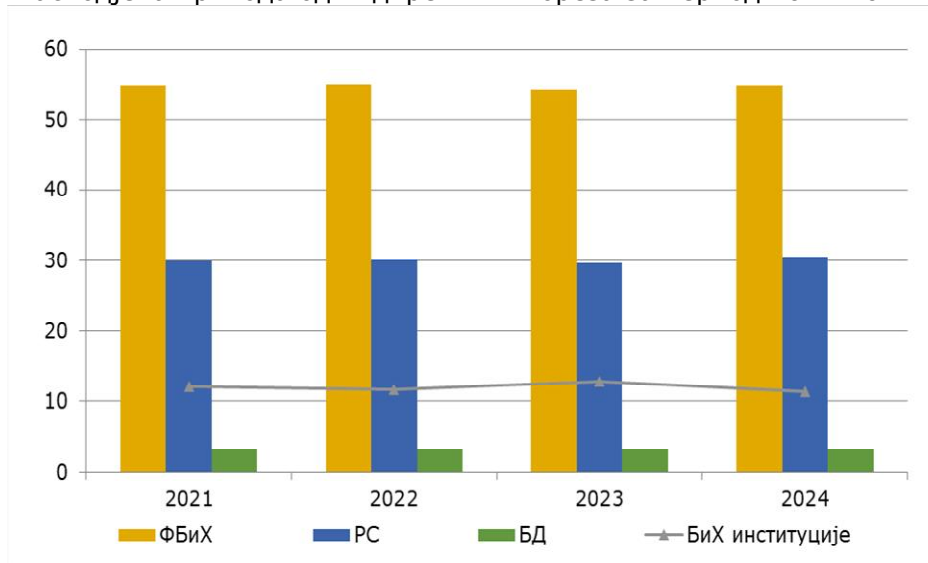
У посматраном периоду нето приходи од индиректних пореза имају тенденцију раста који је условљен комбинацијом различитих економских и фискалних фактора. Најзначајнији

¹¹ Укључујући спољни дуг ентитета и Брчко Дистрикта

фактори који су утицали на раст ових прихода у периоду 2021-2024. година су резултат економског опоравка након застоја у привреди због пандемије Covid-19. Од 2021. године долази до опоравка привреде, повећања потрошње, увоза и производње. Постепено повећање животног стандарда, раст плата у јавном и приватном сектору, као и пораст трошкова живота, довело је до повећане потрошње, што директно доводи до повећања прихода од ПДВ-а. Инфлација, која је била присутна током посматраног периода, довела је до раста цијена производа и услуга. С обзиром да се ПДВ обрачунава на основу цијене, већа цијена резултовала је већим приходима од пореза. Повећан обим увоза, посебно енергената и других основних производа, утицао је на повећање прихода од царина, акциза и ПДВ-а на увезену робу. Дигитализација процедура наплате пореза и јачање контроле смањили су пореску евазију повећавајући наплату прихода. Раст броја туриста у БиХ током овог периода такође је утицао на повећање потрошње у секторима угоститељства, малопродаје и других услуга, што је генерисало више прихода од ПДВ-а. Међутим, с обзиром да је овај раст дјелимично резултат инфлације и специфичних околности попут глобалних поремећаја у ланцима снабдијевања због рата између Русије и Украјине, он може бити привремен те ће се кретање наплате и расподјеле ових прихода наставити пратити и у будућем периоду. Из графика се види да је у 2024. години наплаћен историјски максимум укупних нето прихода од индиректних пореза намијењен за расподјелу корисницима, а који су у односу на 2023. годину већи за 12,3%.

Графиком шест приказано је учешће у расподјели нето прихода од индиректних пореза корисницима: институције БиХ, Федерација БиХ, Република Српска и Брчко Дистрикт¹², за период 2021-2024. година. Највеће учешће у расподјели ових прихода има Федерација БиХ, затим Република Српска, институције БиХ и Брчко Дистрикт.

Графикон 6. Расподјела прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година (у %)

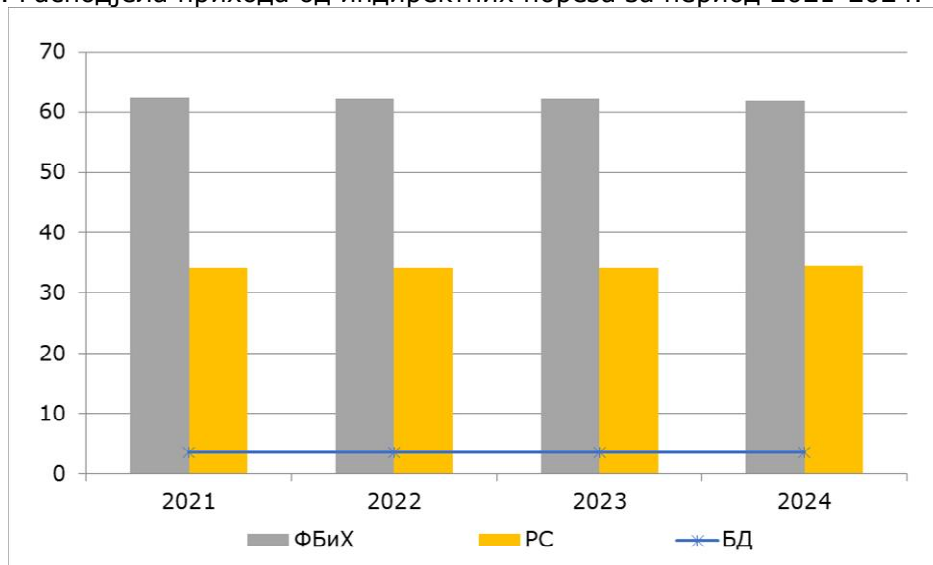
Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Графиком седам приказано је учешће у расподјели нето прихода од индиректних пореза ентитетима и Брчко Дистрикту¹³ у периоду 2021-2024. година након издвајања припадајућег дијела институцијама БиХ.

¹² Укључујући спољни дуг ентитета и Брчко Дистрикта

¹³ Укључујући спољни дуг ентитета и Брчко Дистрикта

Графикон 7. Расподјела прихода од индиректних пореза за период 2021-2024. година (у %)

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Учешће ентитета у расподјели одређено је на основу коефицијената за расподјелу базираних на крајњој потрошњи, док је учешће Брчко Дистрикта дефинисано фиксним коефицијентом за расподјелу. У посматраном периоду нема већих осцилација у коефицијентима за расподјелу нето прихода од индиректних пореза ентитетима на годишњем нивоу. Федерација БиХ је забиљежила највеће учешће у расподјели ових прихода у 2021. години, а најмање учешће у 2024. години, у корист Републике Српске.

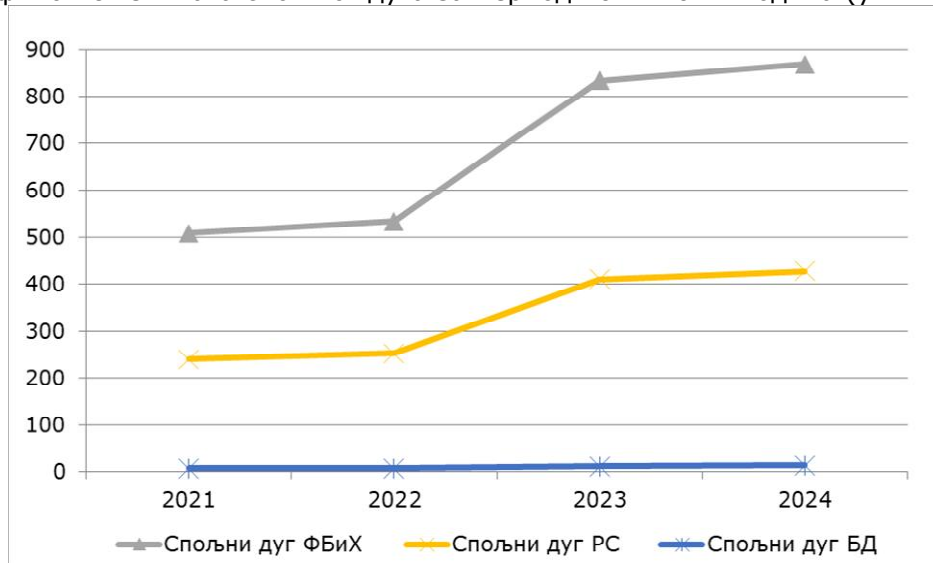
2. Спољни дуг

Након што се од укупно прикупљених бруто прихода издвоје припадајућа средства намијењена за минималне резерве и након што се издвоји припадајући износ за финансирање институција БиХ, приоритетно се, а прије расподјеле у буџете ентитета и Брчко Дистрикта, издваја износ за финансирање спољног дуга. У складу са динамиком доспијећа, износ намијењен за финансирање спољног дуга се одузима од укупних средстава намијењених за расподјелу ентитетима и Брчко Дистрикту. Иако је спољни дуг према страним кредиторима евидентиран као обавеза БиХ, он је обавеза ентитета и Брчко Дистрикта, те се на основу тога износ за његово финансирање не расподјељује у буџете ентитета и Брчко Дистрикта¹⁴.

Графиконом осам приказано је кретање расподјеле прихода од индиректних пореза намијењених за финансирање спољног дуга у периоду 2021-2024. година, у милионима КМ.

¹⁴ План отплате и динамика плаћања одређена је распоредом Министарства финансија и трезора БиХ, док процедуру плаћања врши Централна банка као финансијски агент.

Графикон 8. Отплата спољног дуга за период 2021-2024. година (у мил. КМ)

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

У складу са раније преузетим међународним обавезама и динамиком отплате спољног дуга, највећа отплата ентитета и Брчко Дистрикта у посматраном периоду на годишњем нивоу забиљежена је у 2024. години. Тако су у 2024. години ентитети отплатили по 4,2% више спољног дуга у односу на отплату овог дуга у 2023. години док је отплата Брчко Дистрикта већа за 26,7%.

Табелом три приказано је учешће ентитета и Брчко Дистрикта у укупним издвајањима за отплату спољног дуга за период 2021-2024. година.

Табела 3.

у %	2021	2022	2023	2024
Спољни дуг ФБиХ	67.2	67.1	66.4	66.3
Спољни дуг РС	31.9	31.9	32.7	32.7
Спољни дуг БД	0.9	1.0	0.9	1.1
Укупно	100	100	100	100

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Табелом четири приказана је промјена у п.п. у учешћу ентитета и Брчко Дистрикта у укупним издвајањима за отплату спољног дуга за 2024. годину у поређењу са 2023., 2022. и 2021. годином.

Табела 4.

промјена у п.п.	Индекс (2024-2023)	Индекс (2024-2022)	Индекс (2024-2021)
Спољни дуг ФБиХ	- 0.1	- 0.9	- 0.9
Спољни дуг РС	- 0.1	0.7	0.8
Спољни дуг БД	0.2	0.1	0.1

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

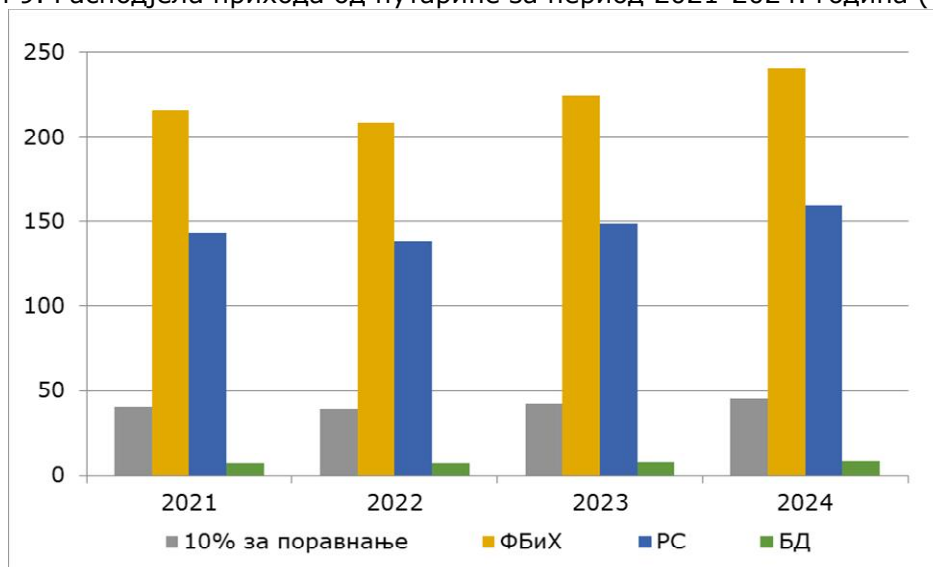
У односу на 2023. годину, у 2024. години смањено је учешће ентитета у отплати спољног дуга (-0,1 п.п.), док је учешће Брчко Дистрикта у отплати овог дуга веће за 0,2 п.п.

3. Приходи од путарине за аутопутеве

Приходи од путарине¹⁵ прикупљају се на посебан подрачун у оквиру јединственог рачуна који је отворен код Централне банке БиХ, а њихова расподјела врши се у складу са Законом о уплатама на јединствени рачун и расподјели прихода¹⁶. Од укупно наплаћених прихода, 10% остаје на подрачуну јединственог рачуна и служи за поравнање прихода по утврђивању коначне методологије расподјеле, док се преосталих 90% дијели између ентитета и Брчко Дистрикта према утврђеним процентима: Федерација БиХ 59%, Република Српска 39%, Брчко Дистрикт 2%¹⁷.

Графиконом девет приказан је износ који је према прописаној методологији распоређен у периоду 2021-2024. година, у милионима КМ.

Графикон 9. Расподјела прихода од путарине за период 2021-2024. година (у мил. КМ)

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Износ од 10% који се према важећим Одлукама задржава на подрачуну јединственог рачуна и служи за поравнање прихода по утврђивању коначне методологије расподјеле, акумулира се до доношења Одлуке Управног одбора Управе за индиректно опорезивање о привременој расподјели прихода од путарине за аутопутеве која су остала на подрачуну јединственог рачуна¹⁸.

¹⁵ Износ путарине по литру деривата који се продају на тржишту БиХ у анализираном периоду износи 0,25 КМ; Закон о измјенама и допунама Закона о акцизама у БиХ, „Службени гласник БиХ”, бр. 91/17

¹⁶ „Службени гласник БиХ”, бр. 55/04, 34/07, 49/09, 91/17

¹⁷ У складу са Одлуком о привременој расподјели прихода о привременој расподјели прихода од путарине за аутопутеве, „Службени гласник БиХ”, бр. 102/09 и Одлуком о привременој расподјели прихода од путарине за изградњу аутопутева и изградњу и реконструкцију других путева, „Службени гласник БиХ”, бр. 50/18

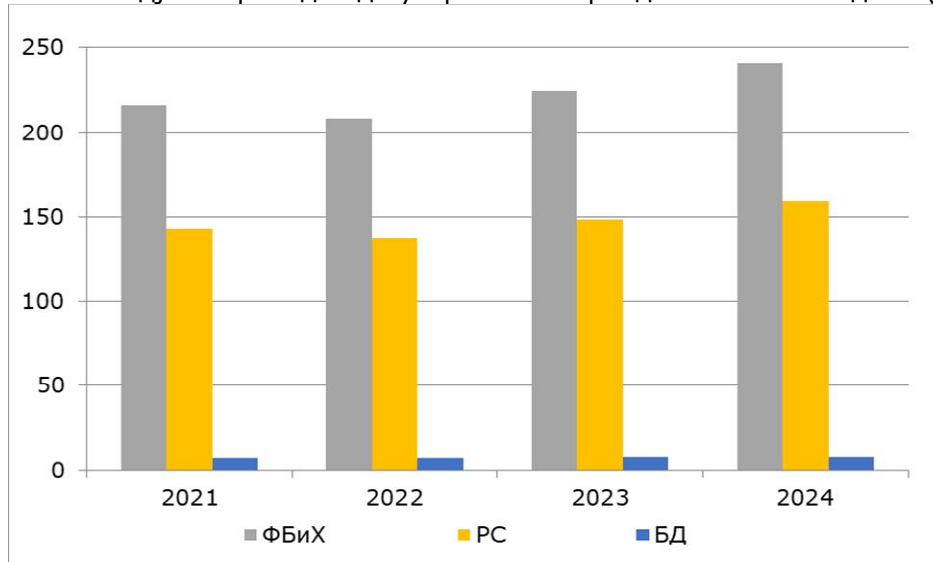
¹⁸ Расподјела дијела акумулираног износа намијењеног за поравнање са подрачуна јединственог рачуна није извршена у периоду који је кориштен у овој анализи, извршена је у ранијим годинама у складу са Одлуком о привременој расподјели прихода од путарине за аутопутеве који су акумулирани на подрачуну јединственог рачуна; „Службени гласник БиХ”, бр. 83/11, 62/13, 67/15, 42/17

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

Графиконом 10 приказан је припадајући износ додијељен ентитетима и Брчко Дистрикту приликом редовне расподеле.

Графикон 10. Расподела прихода од путарине за период 2021-2024. година (у мил. КМ)

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Кретање расподеле приказано графиконом не обухвата период законских измјена у смислу износа прихода од намјенске путарине као ни додатне расподеле у складу са Одлукама, те значајнијих осцилација у расподјели прихода од путарине на годишњем нивоу нема у приказаном периоду. Укупан износ прихода од путарине за аутопутеве у 2024. години већи је за 7,2% у односу на 2023. годину, док је у поређењу са 2022. годином већи за 15,6% и у поређењу са 2021. годином већи за 11,6%. С обзиром на фиксни коефицијент расподеле ових прихода, повећање по корисницима сразмјерно је укупном повећању.

Политике малих фирми и системи ПДВ-а

(аутор: др Динка Антић)

ПДВ-е праг, с једне стране, представља полугу фискалних власти за осигурање повлаштеност положаја малих фирми у систему ПДВ-а, а, с друге стране, важан инструмент за вођење пословне политике малих фирми. Мале фирме су у лошијој позицији у погледу трошкова администрирања ПДВ-а у односу на велике компаније имајући у виду већином фиксни карактер трошкова поштивања пореских прописа. Из тог разлога у већини система ПДВ-а постоји праг за регистрацију за ПДВ-е, чиме су из законске обавезе регистрације изузете мале фирме. Уколико законске одредбе омогућавају добровољну регистрацију за ПДВ-е мале фирме имају могућност избора - да послују у систему ПДВ-а или да буду изван система ПДВ-а. Да би се донијела исправна одлука потребно је анализирати предности и недостатке пословања у систему ПДВ-а и изван њега.

УВОД

Анализа¹⁹ импликација прага за регистрацију за ПДВ-е је показала да регистрација за ПДВ-а има и предности и недостатке, поготово када се ради о малим обвезницима. Мала фирма, чији је промет испод прага за регистрацију за ПДВ-е, има, у основи, двије пословне политике или два одговора на постојање прага – бити изван система ПДВ-а или ући у систем ПДВ-а у оквиру добровољне регистрације, уколико је она предвиђена као опција законом. Међутим, ствари нису тако једноставне и једнозначне у пословном свијету, будући да раст економије, као и инфлаторни учинци, могу довести малу фирму у ситуацију да се мора регистровати за ПДВ-е уколико не жели да крши закон и врши пореску утају.

Према Lockwood и Liu²⁰ постоје следећа три одговора малих фирми на прописани праг за регистрацију:

- i. добровољна регистрација
- ii. одржавање промета непосредно испод прага за регистрацију (тзв. *bunching*) и
- iii. ограничавање раста фирме.

Одржавање промета малих фирми испод законског прага и активности на ограничавању раста представљају стратегије пословања изван система ПДВ-а. Разлика између посљедње двије опције у односу на добровољну регистрацију јесте да мала фирма **не жели** ни по коју цијену бити у систему ПДВ-а, те истражује начине да то оствари. Посљедње двије опције, које у основи представљају закониту пореску евазију, подразумевају пословање изван система ПДВ-а уз одређену цијену или жртве које је фирма спремна поднијети.

С друге стране, добровољна регистрација представља супротну стратегију, јер подразумева улазак мале фирме у систем ПДВ-а иако је на то не обвезује закон. Ради се о својеврсном парадоксу. Иако фирме по закону нису дужне да се региструју, нити има изгледа да ће у скорој будућности имати ту обвезу, након сагледавања користи и трошкова оне одлучују да пословање у систему ПДВ-а доноси нето користи. Елаборација негативних ефеката пословања мале фирме у систему ПДВ-а не даје рационално објашњење за такву стратегију, али анализе могу показати постојање фактора који добровољну регистрацију чине атрактивном пословном стратегијом за раст малих фирми.

¹⁹ Вид. Антић, Д. (2024). „Нови ПДВ праг у БиХ: Анализа импликација (пре)високог прага на примјеру В. Британије“. ОМА Билтен бр. 231/232, септембар/октобар 2024., www.oma.uino.gov.ba.

²⁰ Lockwood, B. i Liu, L. (2015). "Efficiency and welfare costs of VAT: evidence from VAT notches". *Policy paper series*. Oxford: Oxford University, Centre for Business Taxation.

ОПЦИЈА #1: ОСТАТИ ИЗВАН СИСТЕМА ПДВ-А

Пословањем изван система ПДВ-а обвезници штеде на ресурсима које би морали ангажовати за укључивање у систем ПДВ-а. Неукључивање малих фирми у систем позитивно утиче на трошкове и добит обвезника, а тиме и на висину прихода од пореза на добит и доходак, који би били мањи у случају постојања трошкова везаних за укључивање у систем ПДВ-а.

Према процјенама економиста²¹ трошкови поштивања пореских прописа од стране обвезника износе 2% промета, што може представљати значајан износ за мале компаније, док за велике компаније износе 0,3% промета. У новије вријеме се раст трошкова поштивања прописа због растуће дигитализације сматра фактором за пословање изван система ПДВ-а. Трошкови дигитализације су углавном фиксног карактера и тиме у већој мјери погађају мале фирме у односу на веће компаније. Анализе могућих пословних политика регистрације малих фирми данас обвезно укључује и процјену утицаја трошковних импликација пословања у ери дигитализације, укључујући и поштивање прописа из сфере ПДВ-а (електронска комуникација са пореском администрацијом, е-фактуре, е-архивирање, е-извјештавање, е-пријаве). Експерти британског Овлаштеног института за опорезивање (CIOT)²² сматрају да је дигитализација још више заоштрила проблем пословања малих фирми у систему ПДВ-а, јер је ПДВ-е систем постао комплекснији, захтијева се додатно администрирање и поштивање обавеза које намеће пословање и плаћање ПДВ-а у дигиталној ери²³, што повећава трошкове малим фирмама у већој мјери него што је случај са већим компанијама.

ОПЦИЈА #2: ДОБОВОЉНА РЕГИСТРАЦИЈА

Добровољна регистрација даје пуну слободу малим фирмама да одлуче да ли се укључити у систем ПДВ-а или остати изван њега, на темељу својих преференција и резултата *cost-benefit* анализе. Експерти²⁴ сматрају да је опција добровољне регистрације елемент доброг дизајна и структурирања ПДВ система. Студија²⁵, која се базирала на подацима о обвезницима у В. Британији, је показала да је добровољна регистрација оптималан избор малих фирми уколико оне углавном продају добра или пружају услуге ПДВ обвезницима, из разлога што могу ПДВ превалити на купца, који има право на одбитак улазног ПДВ-а. Међутим, постоје и други разлози за висок удио броја фирми које су добровољно регистроване у односу на укупан број обвезника ПДВ-а. Фактор који потиче фирме да уђу у систем ПДВ-а на добровољној основи је постојање могућности за ПДВ преваре, јер прикривање продаје омогућава приказивање мање обавезе за ПДВ и повлачење поврата. Исто тако, истраживање је показало да је велики број добровољно регистрованих фирми резултат и пропуста да се фирма дерегиструје, најчешће због фиксних трошкова дерегистрације.

Истраживања²⁶ су показала да су кључна сљедећа три параметра које је потребно анализирати приликом доношења одлуке о уласку у систем ПДВ-е:

- Висина трошкова инпута у односу на промет;
- Структура продаје;
- Тржишна структура.

²¹ IFS. (2011). „A Retrospective Evaluation of Elements of the EU VAT System”. London.

²² CIOT – The Chartered Institute of Taxation. (2022). „Cruel dilemmas for small businesses over frozen VAT threshold”.

²³ У В. Британији се од 2018. примјењује систем дигитализације за ПДВ-а под називом “Making Tax Digital for VAT”, а од свих обвезника се захтијева да се пријаве на дати систем, примјењују прописана правила и набаве адекватни софтвер.

²⁴ Crawford, I., Keen, M., and Smith, S. (2011). “Value Added Tax and Excises” in “Dimensions of Tax Design”. Mirrlees Review. London: Institute for Fiscal Studies.

²⁵ Lockwood, B. I. Liu, L. (2016). “VAT Notches, Voluntary Registration, and Bunching: Theory and UK Evidence”. Warwick University.

²⁶ Liu, L., Lockwood, B., Almunia, M., and Tam, E.H.F. (2019). “VAT Notches, Voluntary Registration, and Bunching: Theory and UK Evidence”. Working Paper. Washington: IMF.

Трошкови инпута

Улазак у систем ПДВ-а фирме која има високе трошкове инпута омогућава одбитак улазног ПДВ из набавки. Висина и структура трошкова мале фирме зависи од врсте дјелатности. Категорија малих фирми је увелико хетерогена, тако да нема јединственог обрасца понашања који би се могао примијенити код свих малих фирми. Да ли је добровољна регистрација погодна за малу фирму зависи од врсте и дјелатности којом се бави. Подузетници који углавном своје услуге пружају крајњим купцима (домаћинствима) у мањој мјери користе инпуте од добављача који су обвезници ПДВ-а. За ову групацију малих фирми не би било повољно да уђу у систем ПДВ-а, јер би ПДВ обавеза увелико премашивала трошак ПДВ у цијени инпута које користе при пружању услуге. С друге стране, трошкови мале фирме које нпр. пројектује и уграђује гријање и климатизацију су у већој мјери оптерећени ПДВ-ом из инпута, те је за њих боља опција да буду у систему ПДВ-а, тим више што су често кооперанти великих обвезника ПДВ-а.

Структура продаје

Други параметар који опредјељује улазак у систем ПДВ-а јесте структура продаје. Потребно је аналитички утврдити удио продаја обвезницима у укупном промету (тзв. *B2B*²⁷ продаје) и удио продаје крајњим купцима (*B2C*²⁸), што укључује малопродају и продају осталим особама које су ослобођене плаћања ПДВ-а (институције владе, банке, осигуравајућа друштва, поште и сл.). У ситуацијама када се послује са обвезницима преваљивање ПДВ-а на купца нема ефекат на продају будући да купац може као обвезник ПДВ-а одбити улазни ПДВ из такве трансакције. Укључивање у систем ПДВ-а омогућује малим фирмама да користе право одбитка улазног ПДВ-а и тиме умање пореску обвезу, с тим да, уколико су купци мале фирме солвентни, ПДВ-е као потраживање не оптерећује трошкове пословања, а тиме не утиче на добит фирме. Међутим, укључивање у ПДВ-е систем у наведеним околностима је оптимална солуција уколико мала фирма искључиво набавља инпуте од обвезника ПДВ-е, те је у стању у цијелости одбити улазни ПДВ-е. Но, уколико је дио набавки мале фирме од субјеката који нису обвезници или су ослобођени ПДВ-а тада ПДВ-е из набавки оптерећује цијену коштања, преваљује се на купца преко продајне цијене уколико је мала фирма у таквој тржишној позицији. Може се закључити да је добровољна регистрација оптимална опција уколико се мала фирма у прометном ланцу налази у међуфази између добављача који су обвезници ПДВ-а и купаца који су такође обвезници ПДВ-а.

Тржишна структура

Трећи параметар који би требало размотрити приликом доношења одлуке о добровољној регистрацији јесте тржишна структура. Ово је од великог значаја за мале фирме које углавном послују са крајњим купцима. Улазак у систем ПДВ-а би значео повећавање продајне цијене за износ ПДВ-а који морају зарачунати на рачунима које издају купцима и уплатити држави. Позиција у систему ПДВ-а омогућава одбитак улазног ПДВ-а за све трансакције промета, па и за продаје крајњим купцима, а крајњи купци у коначници и сnose ПДВ-е који им се зарачуна приликом продаје. Негативна страна уласка у систем ПДВ-а је лошија конкурентна позиција због виших цијена него у случају да је мала фирма изван система ПДВ-а, будући да ПДВ-е у набавкама мање оптерећује продајне цијене него стандардна стопа ПДВ-а, чинећи малу фирму конкурентнијом. Да ли ће мала фирма бити у могућности да повећа продајне цијене због уласка у систем ПДВ-а зависи од тржишне структуре. Преваљивање ПДВ-а кроз цијене на купца је могуће уколико се ради о нееластичној потражњи, која слабо или никако не реагује на повећање продајних цијена. Најчешће се ради о локалним добрима, основним животним намирницама, луксузним добрима

²⁷ B2B - Business to Business

²⁸ B2C - Business to Consumer

или комуналним услугама, које купују локални купци који не могу или немају интереса да их купују у другим срединама због високих трошкова превоза у односу на цијену добра. У таквим ситуацијама продавац има монополски положај на тржишту. Међутим, мале фирме најчешће нису у позицији да могу диктирати продајне цијене, поготово уколико је мала фирма добављач или кооперант великих компанија које диктирају услове набавке, а тиме и цијене по којима набављају добра или услуге од малих фирми. У таквој тржишној структури гдје доминирају купци-монопсони пословање мале фирме изван система ПДВ-а (тј. „испод прага“) би значило смањење добити, уколико она није у могућности да износ ПДВ-а из својих инпута превали на купца својих услуга или добара. У таквим околностима, опција добровољне регистрације је субоптимална, јер не даје максималне ефекте због немогућности преваљивања ПДВ-а на продајну цијену.

АНАЛИЗА ОПЦИЈА

Из горње елаборације се може закључити да је добровољна регистрација за ПДВ-е вјероватнија у три ситуације (Графикон 1):

- (i) када су трошкови инпута у односу на промет високи;
- (ii) када је висок удио продаја ПДВ-е обвезницима у структури продаје и
- (iii) када на тржишту нема конкуренције, тако да фирма зарађује већу маржу.

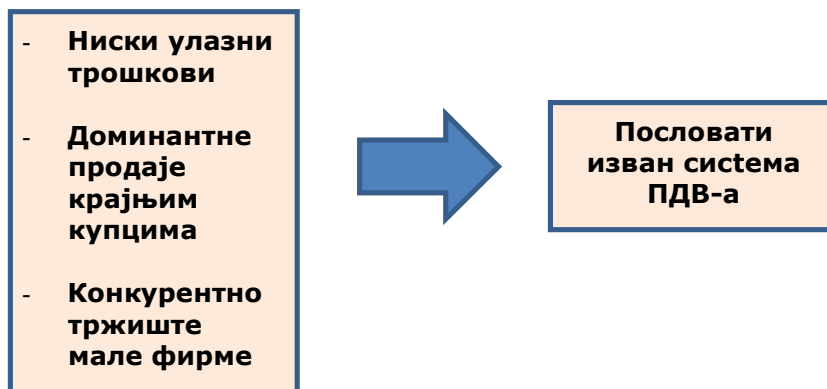
Графикон 1: Параметри „ЗА“ добровољну регистрацију

Супротно, мала фирма не би требала да се региструје за ПДВ-е уколико задовољава следеће услове (Графикон 2):

- (i) када су трошкови инпута у односу на промет јако ниски или безначајни;
- (ii) када је висок удио продаја крајњим купцима у структури продаје;
- (iii) када мала фирма послује на конкурентном тржишту.

Графикон 2: Параметри „ПРОТИВ“ добровољне регистрације

ОСТАЛИ ФАКТОРИ “ЗА” И “ПРОТИВ” ДОБРОВОЉНЕ РЕГИСТРАЦИЈЕ

Осим економских и финансијских разлога постоје и други разлози који добровољну регистрацију чине атрактивном опцијом за мале фирме. Имати статус ПДВ обвезника је значајно за пословање, јер у пословном свијету чини фирму већом и стабилнијом него што у стварности јесте. Не само да може да привуче купце, него посједовањем статуса ПДВ обвезника мала фирма стиче повољнији положај приликом уговарања набавки од добављача, код инвеститора, приликом тражења кредита од банака или позајмица од осталих финансијских институција. ПДВ статус мијења перцепцију наведених субјеката о висини промета фирме. Видљиви елемент ПДВ статуса је ПДВ број, који се наводи на фактурама, на веб страници, у пословној кореспонденцији, у пословним базама података и базама података активних обвезника које се налазе на порталима пореске администрације, што такође даје већи значај фирми и повећава углед у односу на мале радње и обрте. Исто тако, статус ПДВ обвезника је користан интерно за унапрјеђење организације рада мале фирме и њеног књиговодства, које, због могућих пореских контрола, треба бити ажурно и тачно, што у коначници побољшава укупно пословање мале фирме и повољно дјелује на све субјекте с којима послује мала фирма (купци, добављачи, инвеститори, банке,..), јер улијева повјерење у тачност рачуноводствених извјештаја и евиденција.

Међутим, пракса показује да горе наведени параметри за добровољну регистрацију могу и да изгубе на значају у ситуацији када се створе околности да мала фирма може, сходно закону, изаћи из система ПДВ-а, нпр. уколико се законом повећава праг за ПДВ-е или усљед пада промета фирме испод прага проузроченог неповољним интерним или екстерним факторима (криза, ратови, елементарне непогоде и сл.). У таквим околностима за останак у систему ПДВ-а нису релевантни економски параметри (улазни трошкови, структура продаје и тржишна структура), већ трошкови дерегистрације.